

MAGYAR FILOZÓFIAI SZEMLE

2023/3 (67. évfolyam)

A Magyar Tudományos Akadémia
Filozófiai Bizottságának folyóirata

Esztétikai tapasztalat

Tartalom

Bevezető. Esztétikai tapasztalat (<i>Bárány Tibor – Valastyán Tamás</i>)	5
--	---

FÓKUSZ

ANTAL ÉVA: A fenséges tapasztalata Mary Wollstonecraft „szentimentális” útirajzában	11
VALASTYÁN TAMÁS: Visszhangok. A művészet kettős múltjáról	28
WEISS JÁNOS: Adorno küzdelme az „esztétikai tapasztalat” fogalmával	51
DARIDA VERONIKA: A találkozások filozófiája	64
FEKETE KRISTÓF: Néma művészet, beszédes esztétika	75
BÁRÁNY TIBOR: Az esztétikai normativitás három modellje	96
GOLDEN DÁNIEL: A cselekvésben lévő esztétikai tapasztalat	114
ILLÉS ANIKÓ: Művészeti élmény, esztétikai ítélet	130

VARIA

SZUMMER CSABA – HORVÁTH LAJOS: Adalékok az álom fenomenológiájához	149
SIPOS ANDREA: Claude Romano evenmenciális hermeneutikája	172

DOKUMENTUM

FRAZER-IMREGH MONIKA: A szerelmes elégiáktól Epiktétosig Angelo Poliziano levelezése Giovanni Pico della Mirandolával	191
Angelo Poliziano – Giovanni Pico Della Mirandola: Levelek	199

SZEMLE

JAKAB KRISZTIÁN: Frazer-Imregh Monika: <i>Életmód, asztrológia és mágia a reneszánszban</i>	
CSEHY ZOLTÁN: Egy demokratikus szótár körülharcolt fogalmai	212
MIKÁCZÓ ALEXANDRA: A piszoáron innen és túl	215

IN MEMORIAM

TAKÁCS ÁDÁM: Tamás Gáspár Miklós és a Budapesti Iskola	221
E számunk szerzői	237
Summaries	241

Frazer-Imregh Monika: *Életmód, asztrológia és mágia a reneszánszban*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan, 2022.

2022-ben jelent meg Frazer-Imregh Monika legújabb monográfiája, melyről 2023. március közepén hallhattunk a Szabadbölcész Dispután. A könyv megírását Marsilio Ficino: *Három könyv az életről* című munkássága ihlette (Ficino 2023), ugyanis a mű fordítása közben összegyűlt kutatási anyag érdemesnek bizonyult egy különálló kötet kiadására. A *De vita libri tres* Ficino egyik legkülönösebb műve. Az orvos filozófus-teológus most életvezetési tanácsokat, praktikákat tár elénk, melyek elősegítik az ember, de különösen a tudós egészségének fenntartását, hiszen „a művészet hosszú, és csakis egy hosszú élet során tudjuk azt elérni” (Ficino 2023. 102). Mindezt korának összetett és sokrétű kontextusában teszi meg. Így a mű megértéséhez szükség van – hogy néhányat megemlítsünk – a mitikus és szimbolikus nyelvezet tanulmányozására, az asztrális vonatkozások és az asztrológiatörténet ismeretére, a mágikus íráskor vizsgálatára és nem utolsósorban az ókori orvostudomány beható ismeretére Alkmaióntól egészen Galénoszig. Frazer-Imregh Monika ezen izgalmas témakörök kutatásaiból származó ismereteit osztja meg könyvében, melyhez kimerítő bibliográfiát is nyújt olvasója számára. A kutatói munka során összegyűlt anyagon kívül a *De vita* tematikájáról, utóéletéről és felosztásáról is olvashatunk a kötetben.

A mű első szerkezeti egysége a *De vita* keletkezésének körülményeivel, korai szövegkiadásával és fordításaival kezdődik. Ezt követően a galénoszi értelemben vett szellem (*pneuma*) fogalmával találkozunk, annak fajtáival és funkcióinak ismertetésével. Erre épül rá a következő fejezetben taglalt négy testnedv és négy temperamentum tana, mely kulcsfontosságú szerepet tölt be Ficino művében. A négy testnedv négy különféle vérmérsékletért¹ felel az ember szervezetében. A testnedvek mértékétől függően változik az ember habitusának milyensége: „vidám-vérmes-bolondos (szangvinikus), epés-haragos (kolerikus), bánatos-hallgató (melankolikus) és közömbös-közönyös (flegmatikus).” (25)² A négy elem megfeleltetéseit táblázatokba rendezve is kézhez kapja az olvasó. A négy nedv közül a fekete epe (*ή μέλαινα χολή*) kapott kiemelt szerepet a zseni habitusának tekintetében, melynek külön fejezetet is szentel a szerző.

¹ Érdekes, hogy a vér leülepedésekor négy különböző réteget képez. Ez megfeleltethető a testnedv-tan négy komponensével. A kísérletet Robin Fähræus svéd orvos-hematológus dolgozta ki (lásd bővebben a kötetben: 24).

² A zárójelben megadott oldalszám a recenzent által vonatkozó.

A második szerkezeti egység, mely egyben a legterjedelmesebb része a könyvnek, a *De vita* három könyvének tematikájáról, előzményeiről és tanításairól szól. A könyvek vázlatos, tiszta ismertetése megragadhatóbb, egyszerűbben értelmezhető leírást nyújt az olvasó számára. Az első két – stílusában egymáshoz közelebb áll – könyv ismertetése után, több alfejezeten át tartó asztrológia- és mágia-történeti kitérő következik, amely elkerülhetetlen a harmadik könyv értelmezéséhez. Nem is meglepő, hiszen a *De vita coelitus comparanda*³ már címében is explicit módon magában foglalja megközelítésének asztrális, mágikus irányultságát. Az alfejezetek a 12–13. századi Európa asztrológiai törekvéseitől a szöveg haladtával, mind a térben, mind időben a 15. századi Firenzére összpontosul. Mindezzel bemutatva a középkor Európájának asztrológia és asztrológia iránti érdeklődését, illetve a korábbi, főként arab, perzsa és szír területekről származó munkák fordításait. Kiváltképp érdekes mindennek a magyar aspektusa, amely külön alfejezetet kapott a műben. A reneszánsz korban Mátyás király és Vitéz János esztergomi érsek voltak hazánkban az asztrológia legfőbb támogatói. Olyannyira, hogy Ficino a *De vita* utolsó könyvét Mátyás királyunknak ajánlotta. Az asztrológiai komponensek orvosi, egészségügyi célra való használata meghatározó a *De vita* III. könyvének megértéséhez. Az ide vonatkozó oldalakon betekintést nyerünk a reneszánsz kort megelőző orvosi-asztrológiai munkákba. Ezt követően mágikus források ismertetésére tér át a szöveg, ugyanis a mágikus hagyományok szintén hatással voltak Ficino művére. Ezek a szövegek részben hermetikus és neoplatonikus munkákból, részben pedig arab bölcselők forrásaiból

³ A magyar fordításban: *Miként nyerhetünk életet az égtől.*

adódnak. Az egyik ilyen legnagyobb hatású mágikus könyv a *Picatrix* (2021), melyet több alfejezeten át tárgyal a monográfia és bemutatja, hogy az arab mű vezethette odáig Ficinót és Pico della Mirandolát, hogy „élesen elválasztották az úgynevezett természetes mágiát a szellemekkel manipuláló átkos és gonosz mágiától” (72). Ficino a *De vita coelitus comparanda*ban beszél talizmánmágiáról, jóllehet használatát nem javasolja. A *Picatrix* mellett számos más mágikus talizmánhasználatról szóló munkát mutat be a szöveg. A következő fejezetben a Ficino által felhasznált asztrológiai és mágikus aspektus filozófiai megalapozottságának vizsgálatára tér ki a szerző. Sor kerül Ficino és Plótinosz léthierarchia-rendszerének összevetésére, melyből kiderül, hogy a firenzei filozófus plótinوسي *hypostasis*okból indul ki, de részben eltér tőlük. A továbbiakban az emberi szellem és a világszellem jellemzéséről, illetve a két szellem kölcsönösen analóg működéséről olvashatunk. Így érkezünk el az utolsó könyv tematikájához, ahol az első két könyv leírásához hasonlóan érhetőbb formában kapjuk meg az eredeti szöveg lényegét.

A harmadik szerkezeti egységben a *De vita* utóéletét, továbbélését vizsgálja a szerző. Az egységben szereplő fő tanulmányt megelőzi és egyben elő is készíti egy fejezet, amely ismerteti, hogy hogyan hatott az angolszász tudós vonalra a reneszánsz neoplatonizmus és az orvoslás. A tanulmány Robert Burton: *A melankólia anatómiája* című művét vizsgálja meg és bizonyítja idézett hivatkozásokkal, hogy abban hol jelenik meg Ficino *De vita* című munkája, illetve hogy az oxfordi tudós olvashatta-e a firenzei filozófus munkájának harmadik könyvét is, amely a mágikus vonatkozások miatt gyakran kimaradt a későbbi kiadásokból.

A negyedik rövid szerkezeti egységben Ficino életrajzáról olvashatunk kronolo-

gikusan szedve; majd az ötödik szerkezeti egységben az orvos filozófus-teológus főbb műveit, az általa végzett fordításokat és kommentárokat, kritikai kiadásokat ismerteti a szerző, valamint az angol, német, magyar, olasz, francia, spanyol, bolgár nyelvre fordított műveinek listáját közli. A függelékben felsorolt terjedelmes bibliográfia mellett a *Picatrix* tartalmi összefoglalóját is megkapja az olvasó. Ezáltal még szemléletesebbé válhat számára a hatás, melyet a 10–11. századi varázskönyv gyakorolhatott a firenzei filozófusra, illetve világhosszú válhat, mi az, ami messze távol állt gondolkodásától.

Összességében véve igencsak tág horizontú betekintést nyer az, aki kezébe veszi a kötetet, mind a reneszánsz kori „interdiszciplináris-holisztikus” valóságról, mind a *De vitá*ról és annak eszmei gyökereiről, hatásáról és utóéletéről.

IRODALOM

- Ficino, Marsilio 2023. *Három könyv az életről*. Ford. Frazer-Imregh Monika. Budapest, Helikon.
- Picatrix 2021. *A bölcs célja, Ghayat al-Hakim*. Ford. Frazer-Imregh Monika, Hamvas Endre Ádám. Budapest, Helikon.